

Æstetisk læring

Af Dorthe Jørgensen, professor, ph.d., dr.phil. og dr.teol.

Æstetisk læring forudsætter »lydhør tilstedeværen, genuin erfaring og eftertænksom refleksion«¹). Det er det, der skal til for at komme fra indlæring til æstetisk læring.

Intet menneske går gennem livet uden at lære. Vi er »lærende væsener«. Mulighedsvæsener født med potentialer, der som udgangspunkt er ringe udviklet. Ufærdige væsener, der må lære for at overleve, og vi lærer gennem mimesis – ved at efterligne.

Denne læring involverer meget forskelligt i os. Ikke kun evnen til at tænke kalkulerende, men også evnen til at fortolke. Ellers bliver resultatet efterplapring, og det er ikke rigtig læring. At fortolke forudsætter imidlertid, at vi er opmærksomt til stede der, hvor vi er. Den fortolkende tænkning kræver, at vi sensitivt erfarer det, som tildrager sig i vor tilstedeværen, og at vi reflekterer eftertænksomt over det, som vi erfarer. Den kræver læring, som bygger på fornemmende erfaring og sensitiv tænkning. Det vil sige æstetisk læring.

Æstetisk læring består ikke kun i at aktivere sanserne. I dag har forstandens kalkulerende tænke-måde høj prioritet. Det er den, der stimuleres med den vidensindlæring, som de fleste tests fokuserer på. Kroppen og sanserne er også genstand for opmærksomhed. Det er de for eksempel, når der bliver krævet mere fysisk bevægelse i skolen.

Men med dette følger der ikke nogen åndelig udvikling (til forskel fra kropslig eller intellektuel udvikling). Hvis vi vil styrke den åndelige udvikling, må vi befordre den fortolkende måde at tænke

på, der kræver lydhør tilstedeværen, genuin erfaring og eftertænksom refleksion. Vi må prioritere æstetisk læring.

Æstetisk læring bygger på æstetiske erfaringer, der adskiller sig fra æstetiske oplevelser ved at omfatte mere.²⁾ Æstetiske erfaringer er ikke kun sanselige, men sensitive; de er af en følsomt fornemmende karakter.³⁾ Derfor rummer de allerede i sig selv et element af tænkning – en æstetisk og som sådan sensitiv refleksivitet, dvs. følsomt fornemmende tænkning.

Det er forstandens tænke måde, vi anvender, når vi kategoriserer. Det er den, vi bruger til at identificere og definere med – til at holde det ene ude fra det andet. Med den af fornuften styrede fortolkende tænke måde genforbinder vi derimod det analytisk adskilte. Den lader os overskride givne kategorier ved at tage pejling efter et højere niveau i tanken; sådan bringer den begreberne i bevægelse.

Det sidstnævnte – den fortolkende tænkning – forudsætter imidlertid den sensitivitet i form af opmærksomhed, fantasi, indlevelsessevne og evne til at transcendere, takket være hvilken den æstetiske tænkning er særligt fri og åben sammenlignet med den kalkulerende tænkning. Der skal æstetisk tænkning til for at kunne realisere den fortolkende tænkning.

Målet med undervisning er ikke bare at overføre viden eller støtte nogen i selv at tilegne sig viden. Overførsel og tilegnelse af viden er vigtigt, men det er problematisk, hvis det lærte ikke bliver bearbejdet, så det giver indsigt og har meningsstiftende betydning for den enkelte.

Når vi skaber rum for lydhør tilstedeværen, genuin erfaring og eftertænksom refleksion, befordrer vi en frit reflekterende måde at tænke på. Den, der spørger frit og åbent, inviterer sig selv og andre til at udforske spørgsmål, som ikke kan besvares med et ja eller et nej. De spørgsmål, som eksistentielle erfaringer er anledning til, herunder spørgsmålet om meningen med livet. Hvad det skal til for, og hvordan vi skal forholde os til, at vi findes – uden selv at have villet det.

Selvom spørgsmål som disse ikke kan besvares med et ja eller et nej, kan vi reflektere over dem. Vi kan næppe afgøre definitivt, om der er en mening med livet, og hvori den består. Men vi kan tænke over, hvordan det føles at opleve meningsfylde, og hvad det gør ved os – også at mangle den. Hvad vi dog ikke kan med den kalkulerende måde at tænke på, for den kræver et entydigt facit. Men med den æstetiske tænke måde, der lader os se ting fra flere sider uden at blive svimmel, og med den tolkende tænkning, som den muliggør.

Når vi skaber rum for at reflektere frit, giver vi mulighed for at forestille sig andet end det, der tages for givet. Den æstetiske læring udvikler således evnen til at tænke kritisk – på en konstruktiv måde. Det sker med afsæt i æstetiske erfaringer (der er omfattende, inddragende og indsigtsgivende) og gennem udvikling af en tænkning, som bringer konkret og abstrakt sammen på måder, så begge er medtænkt, uden at det ene er underlagt det andet, eller de står goldt over for hinanden. At tænke æstetisk er netop at tænke kreativt, elastisk og synteseskabende – til forskel fra smalt og rigidt. Og det kræver øvelse. Vi bliver bedre til at tænke æstetisk, jo mere vi prøver på det. Det er udviklende at få mulighed for at erfare æstetisk og reflektere over sine erfaringer og således blive ansporet til at tænke æstetisk. Det forfiner evnen til at reflektere frit, hvad der er brug for overalt i samfundet – fra vuggestue til universitet. Det styrker forståelsen af én selv og de andre og af, hvad det vil sige at være menneske – på jorden under himlen.

- Æstetisk læring bygger på erfaringer (der udvikler og danner) til forskel fra oplevelser (der er overfladiske).
- Den æstetiske læring mobiliserer sensitiviteten (følelse, fornemmelse og anelse), ikke bare sansningen.
- Den involverer hele mennesket og åbner samtidig for det, der er større end mennesket.
- For både at danne og uddanne må skolen have blik for andet end elevernes kropslige og intellektuelle udvikling. Også deres åndelige udvikling, og den kræver æstetisk læring.

Noter

- 1) Dorthe Jørgensen, Nærvær og eftertanke: Mit pædagogiske laboratorium, Wunderbuch 2015, s. 11.
- 2) Se kapitlet »Fra barnets verden« s. 264-267 i Nærvær og eftertanke, nærmere bestemt den heri indeholdte tekst »Æstetisk erfaring«, oprindeligt trykt i Kirken Underviser nr. 2/2013.
- 3) Dette er udførligt forklaret i min bog Den skønne tænkning: Veje til erfaringsmetafysik. Religionsfilosofisk udmøntet, Aarhus Universitetsforlag 2014. Se bl.a. afdelingen »Baumgartens æstetik«.